

Ηθικά διλήμματα στην ειδική αγωγή: Ο ρόλος του ειδικού εκπαιδευτικού

Αγλαΐα Σταμπολτζή, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό (Ε.ΔΙ.Π),
Παιδαγωγικό Τμήμα, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε, Istampoltzi@gmail.com

Ευσταθία Βουλκίδου, Εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής, Πρωτοβάθμια
Εκπαίδευση Αλεξανδρούπολης, efi.voulkid@yahoo.gr

Αγγελική Τριανταφυλλάκη, Διευθύντρια Τομέα Ειδικής Αγωγής,
Mediterranean College, Αθήνα.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής

Ο εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής σήμερα έχει ένα σύνθετο έργο με ποικίλους στόχους:

- Δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να διευκολύνει τη μάθηση των μαθητών με ιδιαιτερότητες.
- Συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των παιδιών με ιδιαιτερότητες στα πλαίσια του σχολείου.
- Προωθεί τη συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών προκειμένου οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να αποκτήσουν όλα τα απαραίτητα εφόδια (γνωστικά και ψυχο-συναισθηματικά).
- Προσδίδει στα σχολεία έναν δημοκρατικό χαρακτήρα, υποστηρίζοντας ότι το δικαίωμα στην εκπαίδευση είναι για όλους τους μαθητές.
- Συνδέει το σχολείο με τις εξωτερικές δομές (Δήμους, ΚΕ.ΣΥ, Νοσοκομεία, Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα).

Καθήκοντα και προκλήσεις του εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής

- ▶ ΦΕΚ 449B/3-4-2007 – Αριθμ. 27922/Γ6 «Καθορισμός των ιδιαίτερων καθηκόντων και αρμοδιοτήτων: α) Του εκπαιδευτικού προσωπικού, που υπηρετεί σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής (ΣΜΕΑ) της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ειδικά σχολεία, τμήματα ένταξης), και σε προγράμματα ειδικής αγωγής (παράλληλη στήριξη και παροχή διδασκαλίας στο σπίτι).
- ▶ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/ya-27922-g6-2007.html>

Ο εκπαιδευτικός έρχεται αντιμέτωπος με καταστάσεις οι οποίες παραβιάζουν τις ηθικές του αρχές. Καλείται να πάρει κάποιες αποφάσεις, τις οποίες δεν ενστερνίζεται, εξαιτίας άλλων παραγόντων αναγκάζεται να ενεργήσει με έναν διαφορετικό τρόπο από αυτόν που θα ήθελε (Berkeley & Ludlow, 2008).

Ο κώδικας ηθικής δεοντολογίας

- ▶ Ο κώδικας ηθικής δεοντολογίας είναι ένα σύστημα που αποτελείται από ηθικές αρχές και αξίες σχετικά με την ανθρώπινη συμπεριφορά και τις ενέργειες του ανθρώπου όταν αυτός έρχεται αντιμέτωπος με κάποιες καταστάσεις που μπορεί να παραβιάζουν τις πεποιθήσεις και τις αξίες του (Sileo, et al., 2008)

Οι αρχές αυτές έχουν διατυπωθεί από το Συμβούλιο για τα Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες (Council for Exceptional Children, 2003).

Στη χώρα μας δεν υπάρχει κώδικας ηθικής δεοντολογίας για τον ειδικό εκπαιδευτικό με βάση τα διεθνή πρότυπα. Ο Πανελλήνιος Σύλλογος Εκπαιδευτικών Ειδικευμένων στην Ειδική Αγωγή (Π.Σ.Ε.Ε.Α) έχει συντάξει τον «Κώδικα δεοντολογίας και ηθικής του ειδικού παιδαγωγού» διαθέσιμο στο:

<http://www.specialeducation.gr/frontend/articles.php?cid=117&scid=118>

Θεωρητικά δεδομένα

- ▶ Τα περισσότερα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης των εκπαιδευτικών δεν τους εφοδιάζουν με τις κατάλληλες γνώσεις και δεξιότητες, ώστε να μπορούν να κρίνουν κάποιες καταστάσεις και να παίρνουν τις σωστά ηθικές αποφάσεις, που θα συμβάλλουν στην ουσιαστική βελτίωση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Sileo, et al., 2008; Rice & Stein, 2009)
- ▶ Όσοι από τους εκπαιδευτικούς είχαν ασχοληθεί με τέτοια μαθήματα και προγράμματα, παρουσίαζαν στατιστικά σημαντικά υψηλότερα επίπεδα ηθικής συμπεριφοράς (Kieltyka-Gajewsky, 2012; Rice & Stein, 2009).
- ▶ Το αυξημένο άγχος και η μειωμένη επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών έχει βρεθεί να επηρεάζονται κι από θέματα ηθικής (Campbell, 2003).



Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσει τον βαθμό που οι εκπαιδευτικοί της ειδικής αγωγής στη χώρα μας έρχονται αντιμέτωποι με «ηθικά διλήμματα» και πώς τα αντιμετωπίζουν.

Δείγμα και εργαλείο συλλογής δεδομένων

N=40
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

Φύλο:

n= 11 άντρες
n=29 γυναίκες

Ηλικία:

n= 30 εκπαιδ. ηλικίας 21-35 έτη
n= 10 εκπαιδ. ηλικίας 36+

Βαθμίδα εκπαίδευσης:

n=28 εκπαιδευτικοί ΕΑΕ πρωτοβάθμιας
n= 11 εκπαιδευτικοί ΕΑΕ δευτεροβάθμιας

Ερωτηματολόγιο

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

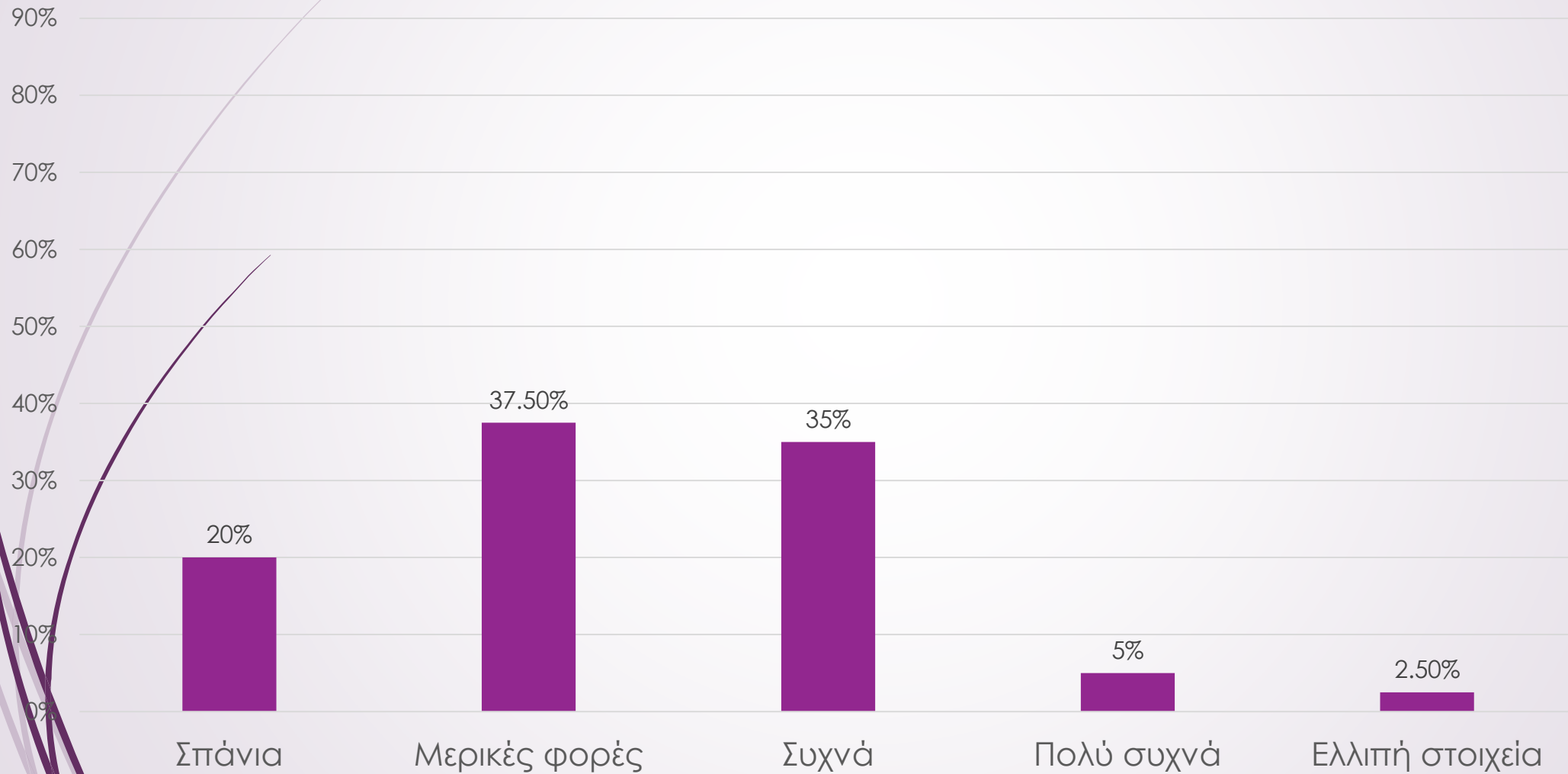
Κοινωνικές ιστορίες (3)



Αποτελέσματα

Αποτελέσματα (1)

Κατά τη διδακτική σας εμπειρία, έχετε βρεθεί αντιμέτωποι/ες με 'ηθικά προβληματικές' καταστάσεις;

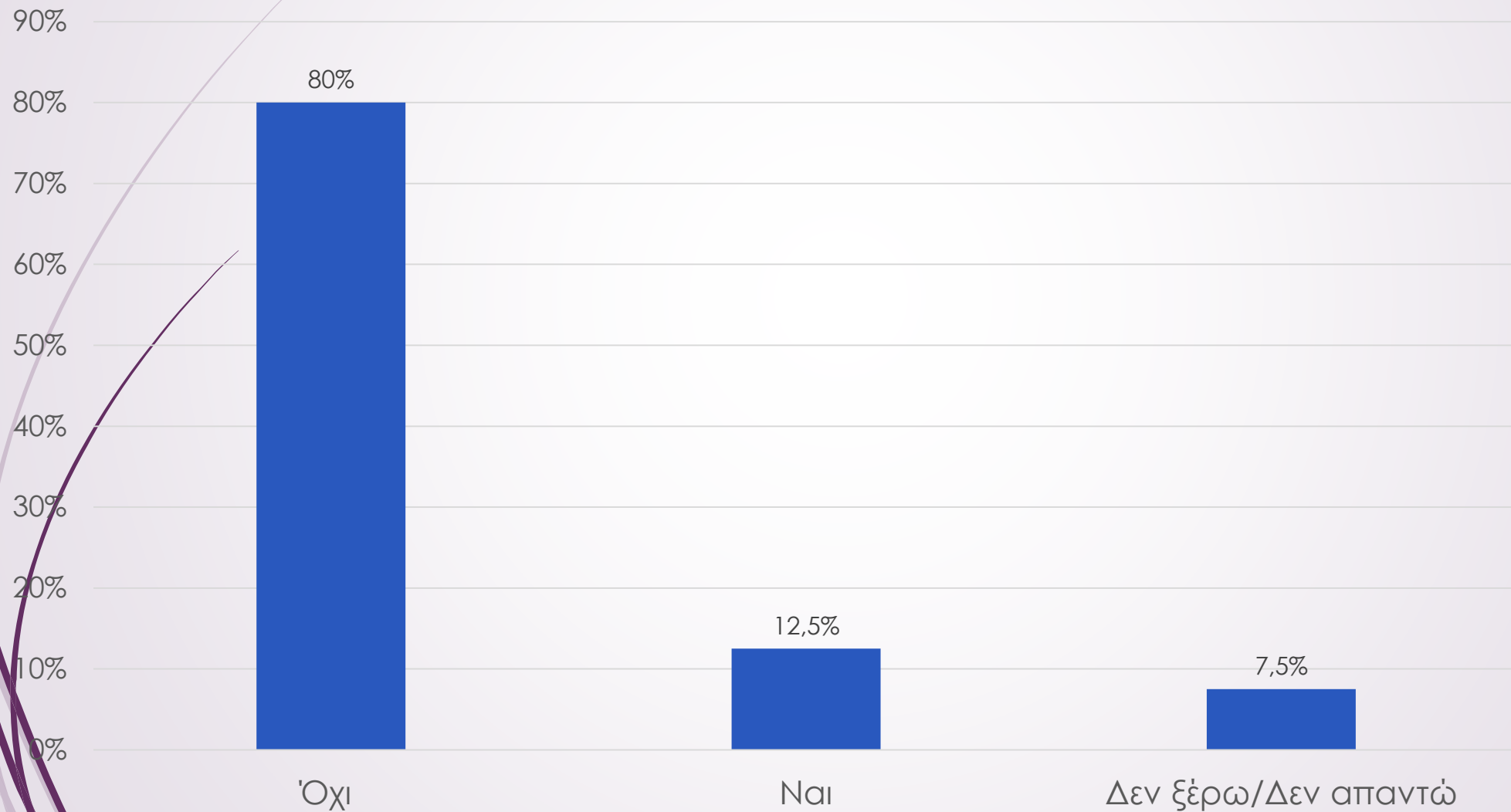


Ιστορία 1

- ▶ Ο Νίκος είναι 10 ετών και παρουσιάζει σωματική αναπηρία και μέτρια νοητική ανεπάρκεια. Φοιτά στο δημοτικό σχολείο της γειτονιάς του όπου υπάρχει ένας εκπαιδευτικός και δύο βοηθοί. Το συγκεκριμένο σχολείο παρουσιάζει έλλειψη προσωπικού και βρίσκεται σε μια απομακρυσμένη περιοχή, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει φυσιοθεραπευτής, ώστε να παρέχει την κατάλληλη θεραπεία στον Νίκο. Γι' αυτό, η διοίκηση έχει υπογράψει σύμβαση με έναν φυσιοθεραπευτή που εργάζεται στο γειτονικό νοσοκομείο να παρέχει για 3 μήνες οδηγίες και συμβουλές στους εκπαιδευτικούς για τον τρόπο της φυσιοθεραπείας. Ο φυσιοθεραπευτής δείχνει κάποιες κινητικές ασκήσεις στον δάσκαλο μαζί με κάποιες άλλες τεχνικές, παρέχοντας έτσι την καθοδηγούμενη διδασκαλία και παρακολουθώντας την επίδοση του Νίκου. Ο εκπαιδευτικός έθεσε τον μαθητή σε μια καθημερινή εξάσκηση μέσα από ένα πρόγραμμα φυσιοθεραπείας, με αποτέλεσμα οι γονείς να παρατηρήσουν στο σώμα του μαθητή κάποιες ανεξήγητες μελανιές και σημάδια, υποστηρίζοντας ότι φταίει ο εκπαιδευτικός. Έτσι, σχεδιάζουν να κάνουν μήνυση κατά του σχολείου και της διοίκησης.

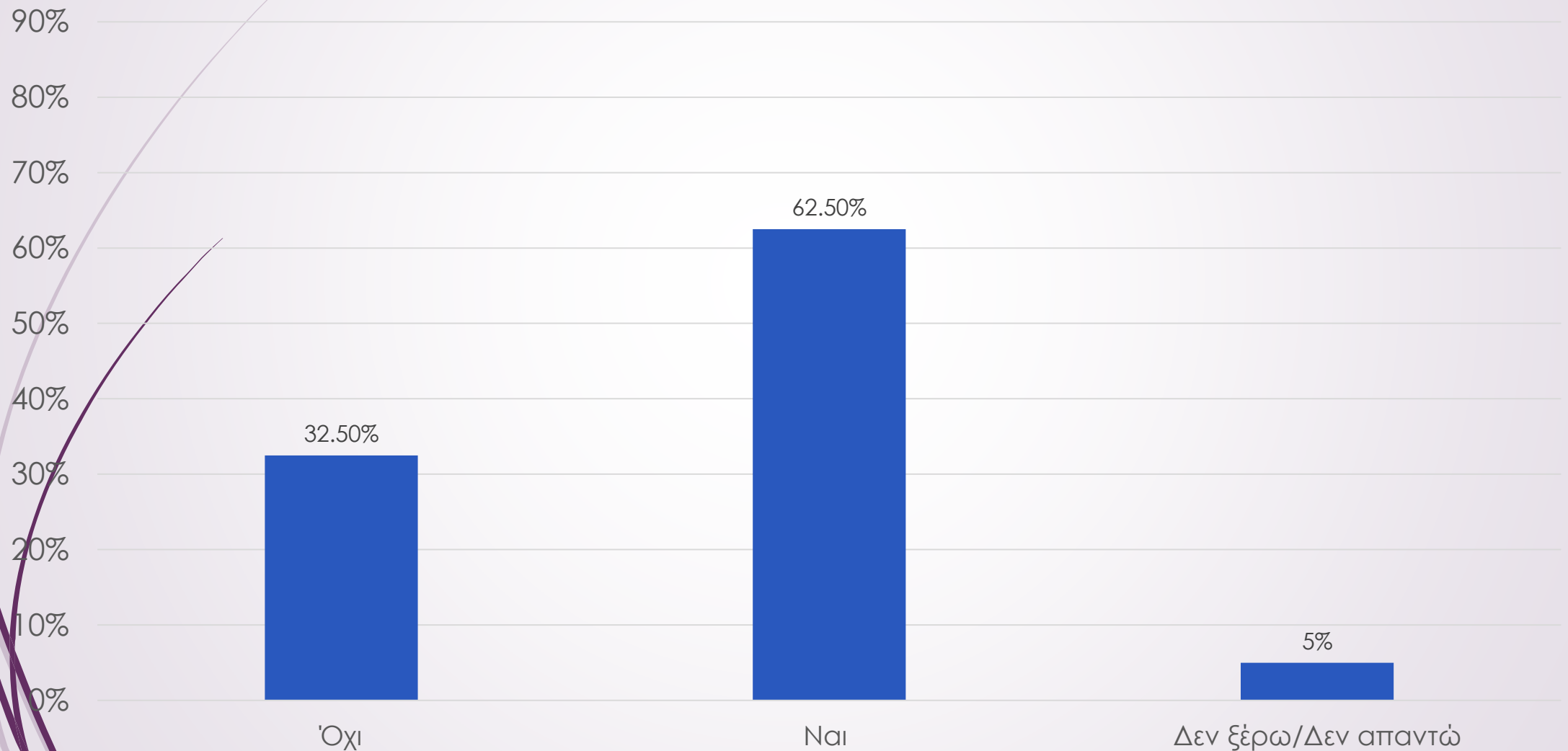
Ερώτηση 1.1

Ήταν υποχρεωμένος ο εκπαιδευτικός να ακολουθήσει το πρόγραμμα φυσιοθ/πείας;



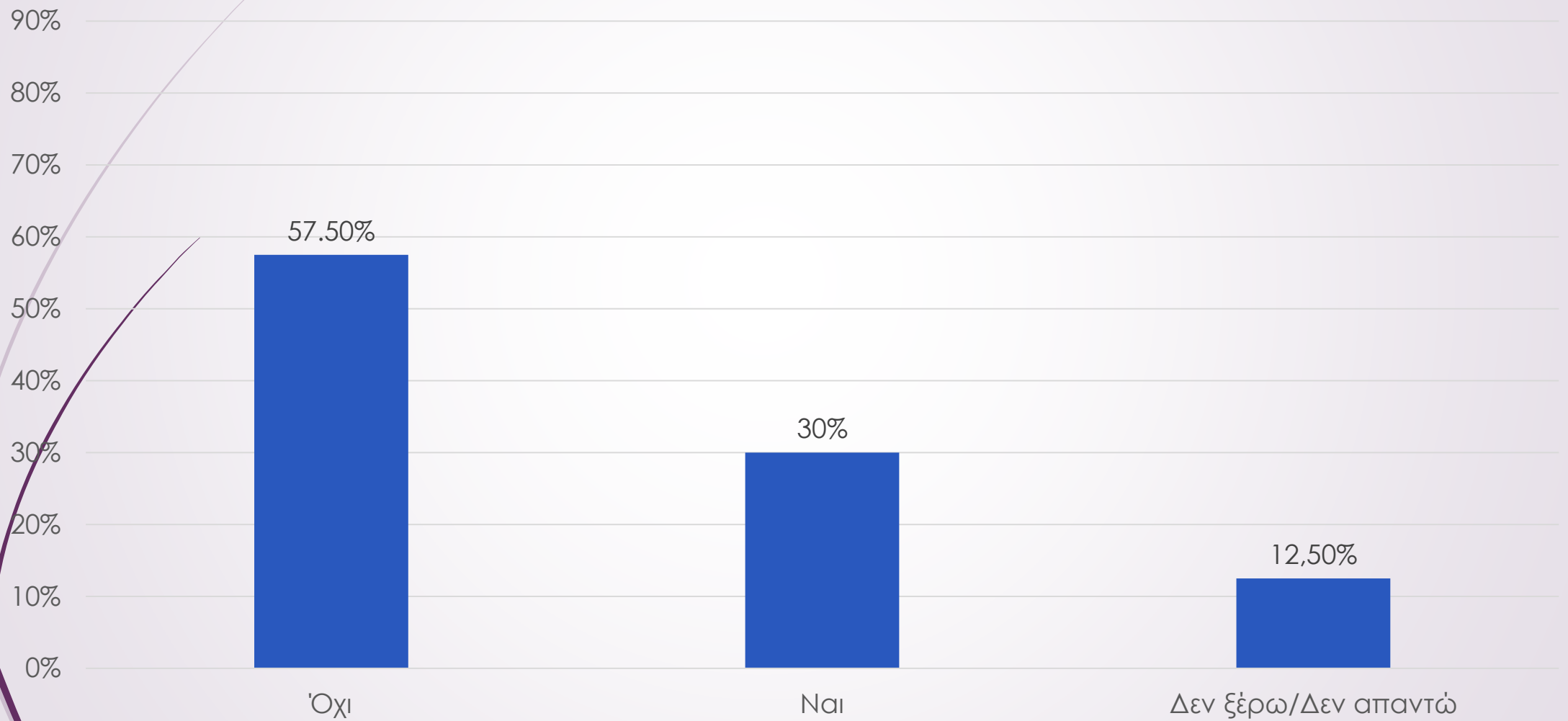
Ερώτηση 2.1

Έπρεπε ο εκπαιδευτικός να δείξει καλή διάθεση και πίστη για το καλό του παιδιού;



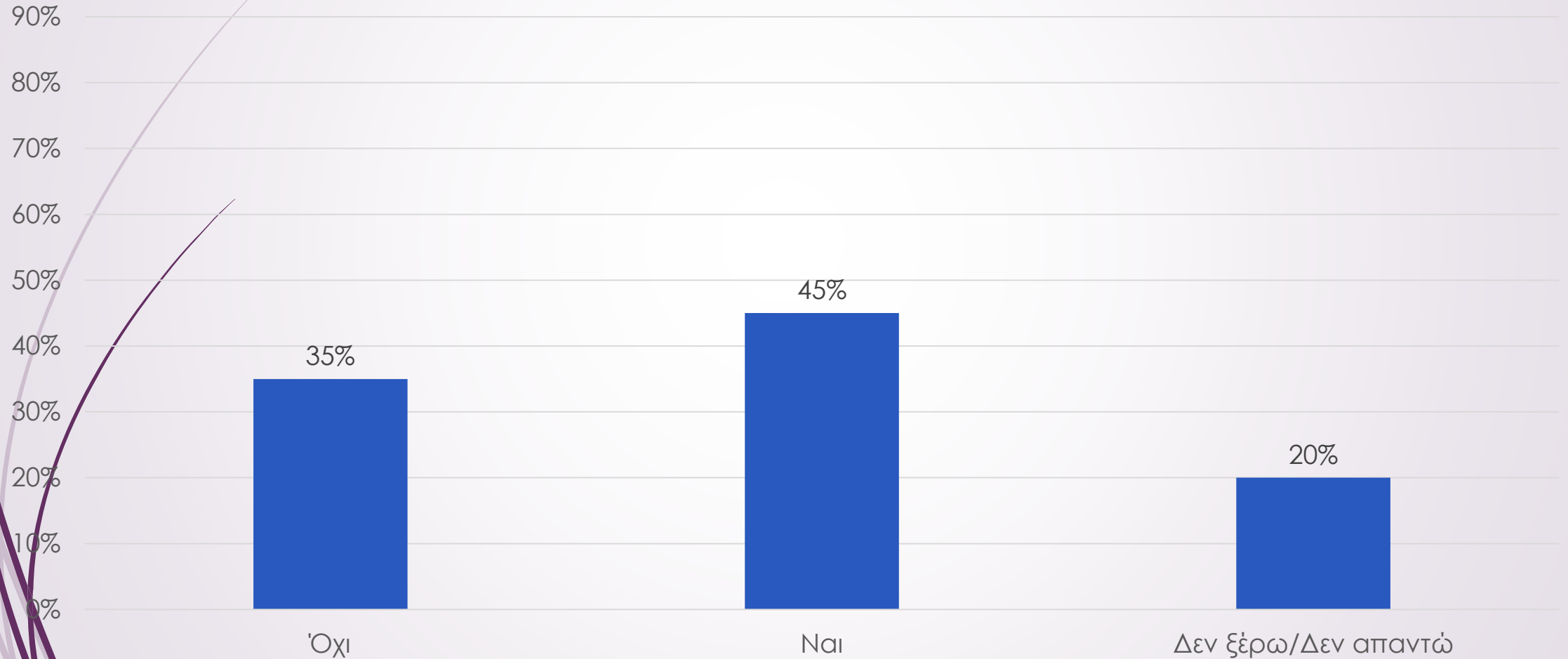
Ερώτηση 3.1

Έπρεπε να διαφωνήσει κάθεται ο εκπαιδευτικός με το πρόγραμμα φυσιοθ/πείας;



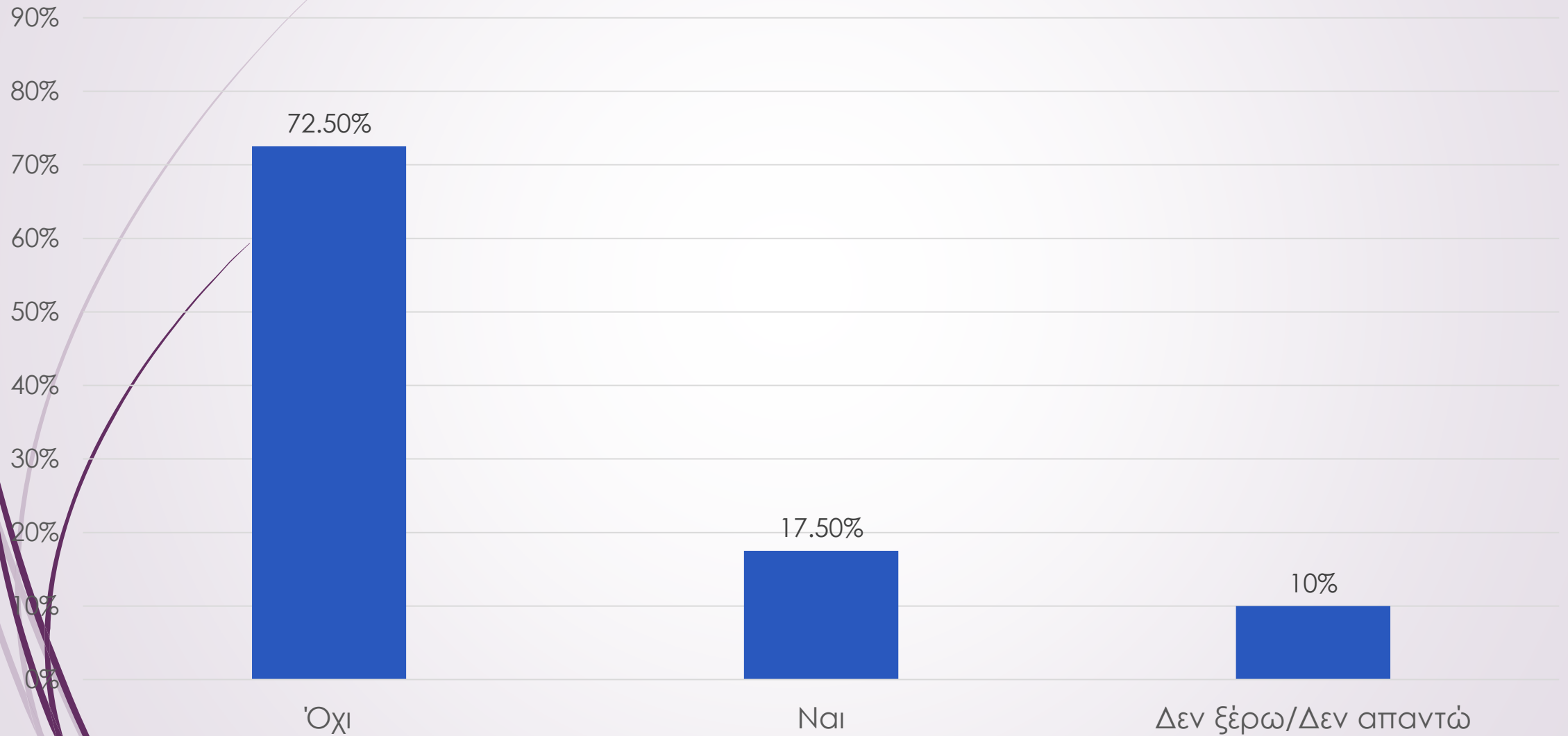
Ερώτηση 4.1

Το σχολείο έπρεπε να συμφωνήσει με το 'συνεργατικό μοντέλο' φυσιοθεραπείας;



Ερώτηση 5.1

Είναι λογική η στάση των γονέων να μυνήσουν το σχολείο;

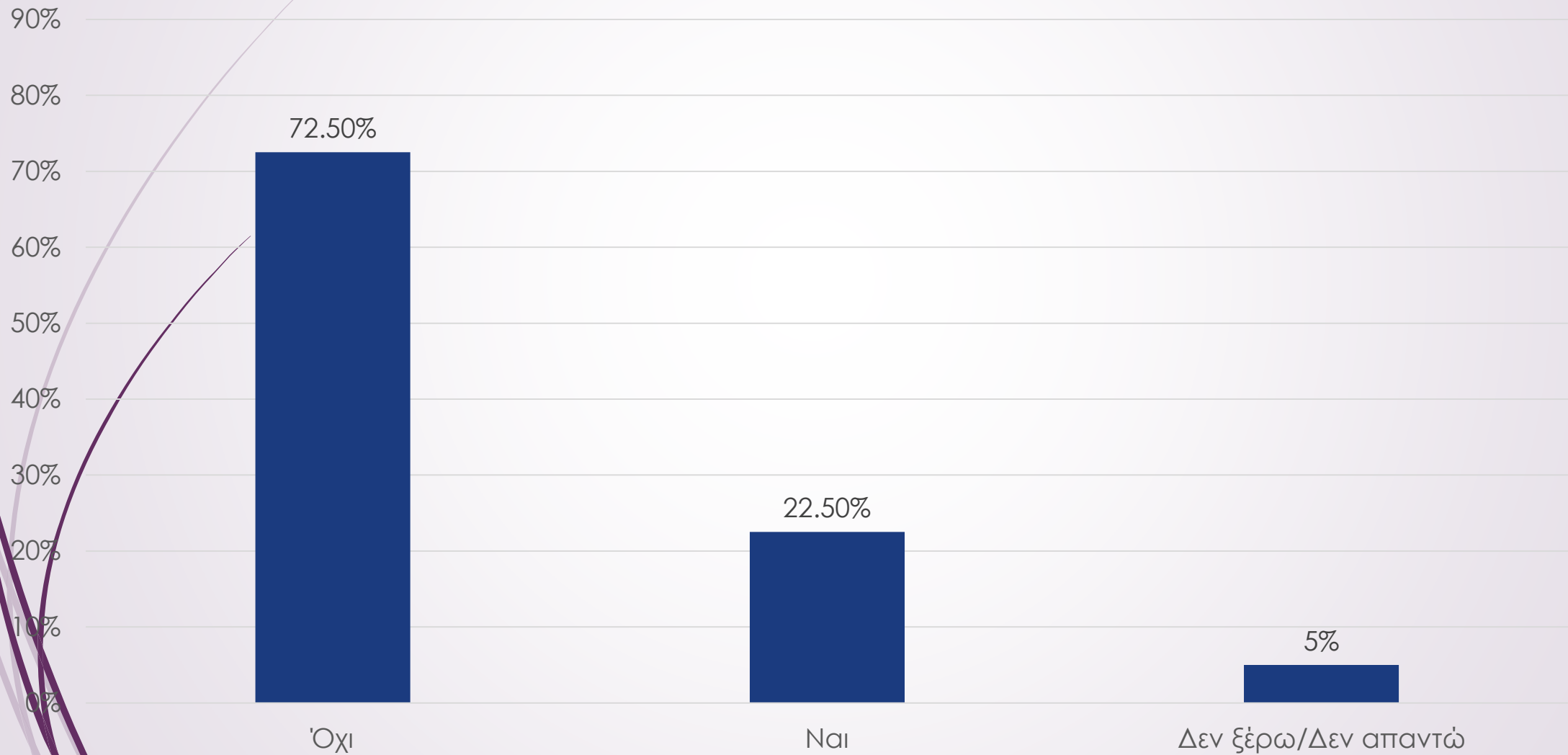


Ιστορία 2

- Η κ. Μαρία είναι καθηγήτρια ειδικής αγωγής σε Γυμνάσιο και διδάσκει για πρώτη χρονιά. Κατά τη διάρκεια των σπουδών της έμαθε για τους διαφορετικούς τύπους αξιολόγησης που μπορεί να εφαρμόσει κανείς σε έναν μαθητή, την τυπική και την άτυπη μορφή της αξιολόγησης. Στο τέλος της χρονιάς, η κ. Μαρία αξιολόγησε όλους τους μαθητές της με μία σειρά από τυπικά τεστ αξιολόγησης. Έτσι, χορήγησε ένα τεστ μαθηματικών, στο οποίο ένας μαθητής συγκέντρωσε πολύ χαμηλή βαθμολογία. Η κ. Μαρία έδωσε τα αποτελέσματα στον διευθυντή και αυτός ανήσυχος την κάλεσε στο γραφείο του. Τότε, ο διευθυντής, επειδή δεν ήθελε να δυσαρεστήσει τους γονείς του μαθητή και τον ίδιο, ζήτησε από την κ. Μαρία να αναγνωρίσει ποιες από τις ερωτήσεις θα μπορούσε ο μαθητής να τις απαντήσει σωστά αλλά τις απάντησε λάθος στο τεστ. Η κ. Μαρία γνωρίζει ότι αυτό είναι κάτι που θα οδηγήσει σε μη έγκυρα αποτελέσματα και πιστεύει ότι η αλλαγή των αποτελεσμάτων δεν είναι ηθικά σωστή.

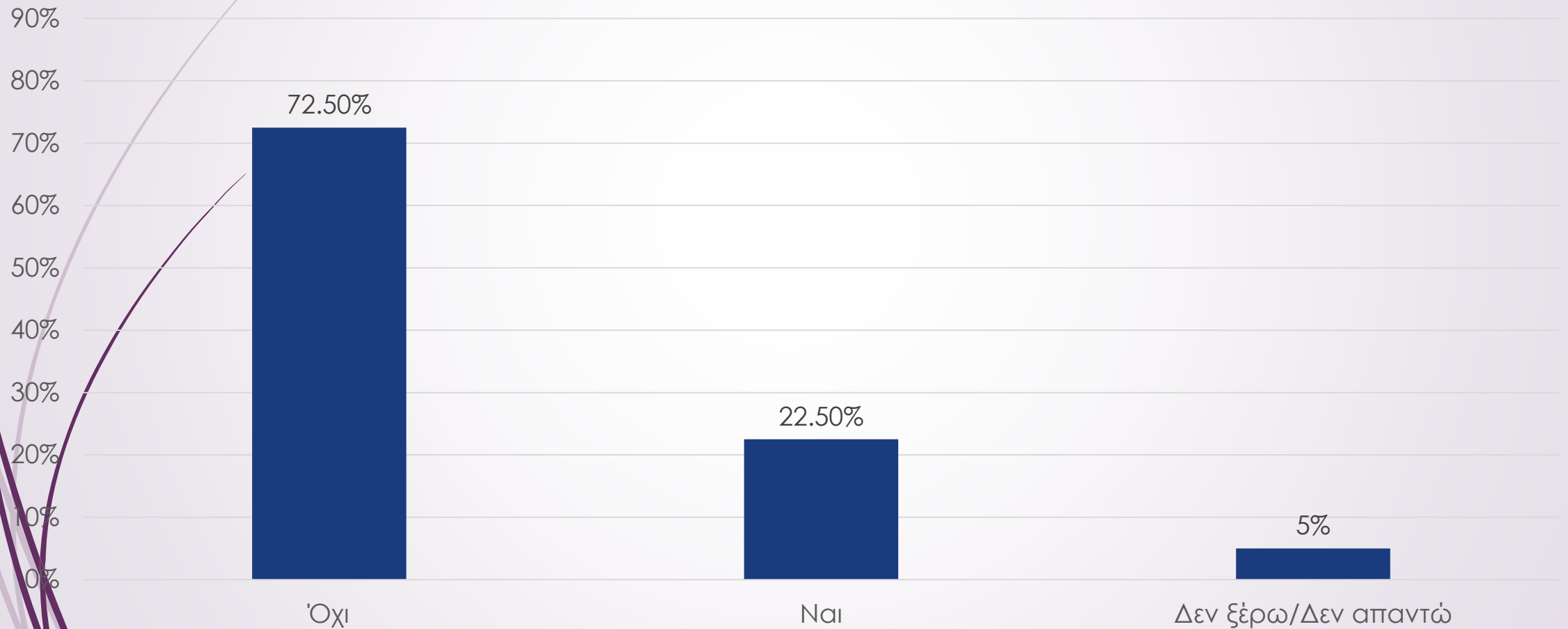
Ερώτηση 2.1

Έπρεπε η δασκάλα να ακολουθήσει τις οδηγίες του διευθυντή;



Ερώτηση 2.2

Έχει δικαίωμα η δασκάλα να 'αλλάξει' τα αποτελέσματα;



Ερώτηση 2.3: Τι θα κάνατε εσείς στη θέση της κυρίας Μαρίας;

Γ2 με 1-5 έτη στην ειδική αγωγή: Θα έβαζα ένα καινούριο τεστ αξιολόγησης.

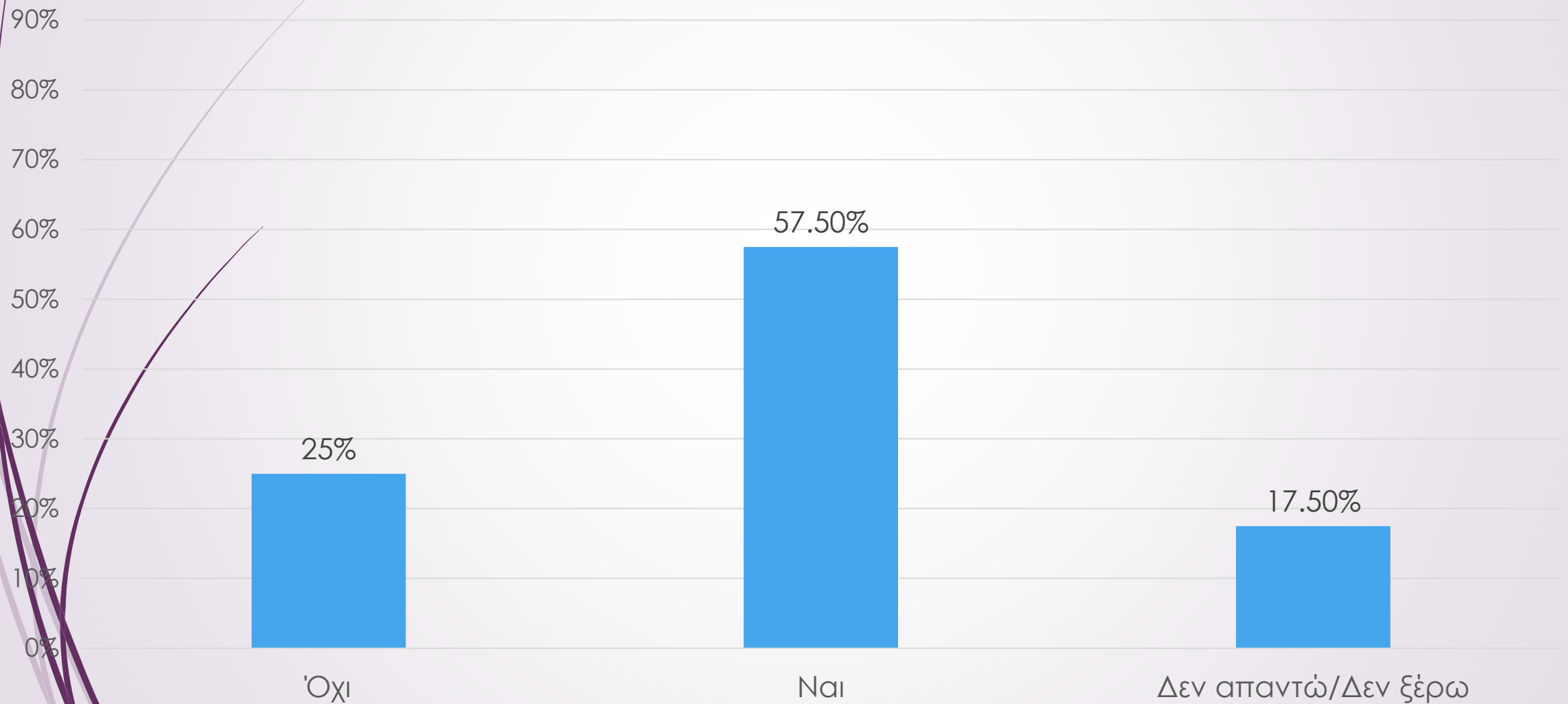
- **Γ3 με 1-5 έτη:** Δεν θα τα άλλαζα και θα τους εξηγούσα ότι η αλλαγή των αποτελεσμάτων θα οδηγούσε σε λάθος αντιμετώπιση των δυσκολιών του παιδιού, άρα και θα τις παρέτεινε.
- **Γ8 με 1-5 έτη:** Δεν θα άλλαζα σε καμία περίπτωση τα αποτελέσματα. Θα επιχειρούσα να εξηγήσω στον διευθυντή τη σημασία του τεστ για τον εντοπισμό των δυσκολιών του παιδιού. Τέλος, θα του πρότεινα τρόπους βελτίωσης των δυσκολιών.
- **A9 με 6-15 έτη:** Θα φρόντιζα να ετοιμαστεί ένα τροποποιημένο τεστ που θα βασίζονταν στις δυνατότητες και τις αδυναμίες του παιδιού τα αποτελέσματα όμως θα ήταν σύμφωνα με τις απαντήσεις του παιδιού.
- **Γ20 με 6-15 έτη:** Τις περισσότερες φορές οι ίδιοι οι μαθητές γνωρίζουν τις αδυναμίες τους κι ένας ψεύτικος βαθμός μπορεί να αποτελέσει κοροϊδία για τους ίδιους και αντί να ενισχύσει την αυτοπεποίθησή τους να το εισπράξουν ως λύπηση και να έχει αντίθετα αποτελέσματα. Επιπλέον, δεν είναι καλό να δημιουργούμε ψεύτικες εντυπώσεις στους γονείς και να συντηρούμε ένα ψέμα. Θα απαντούσα με ειλικρίνεια και θα έλεγα σε ποιο επίπεδο βρίσκεται γνωστικά ο μαθητής για να μπορέσουμε να βοηθηθούμε. Και θα το εξηγούσα και στο διευθυντή προτείνοντας έναν εύσχημο τρόπο για να εξηγήσουμε στους γονείς τις δυσκολίες του μαθητή.
- **A36 με 1-5 έτη:** Θα προσάρμοζα εξ αρχής το τεστ αλλά εφόσον δεν έγινε αυτό θα βαθμολογούσα αφαιρώντας τις ερωτήσεις που κατά την άποψη μου ο μαθητής δεν ήταν σε θέση να απαντήσει.

Ιστορία 3

- ▶ Η Ελένη είναι μαθήτρια Δ' Δημοτικού και η παιδίατρος που την πήγαιναν όταν ήταν πιο μικρή είχε επιστήσει την προσοχή των γονέων στις ωτίτιδες της Ελένης, γιατί μπορεί να είχαν επίπτωση στην ανάπτυξη του λόγου της. Φέτος στην Δ' Δημοτικού η δασκάλα της, έχει παρατηρήσει μαθησιακές δυσκολίες σε συγκεκριμένους τομείς γι αυτό και ζήτησε τη γνώμη της ειδικής δασκάλας του σχολείου και στη συνέχεια έκαναν όλοι μαζί μια συνάντηση με τους γονείς παρουσία του διευθυντή του σχολείου για να ενημερώσουν τους γονείς. Στη συνάντηση, αφού εξήγησαν στους γονείς τις δυσκολίες που βλέπουν στην Ελένη, εκείνοι συμφωνούν και ρωτούν τι να κάνουν. Η ειδική δασκάλα και η δασκάλα της Ελένης τηλεφωνούν στο δημόσιο διαγνωστικό φορέα που ανήκει η περιοχή και πληροφορούνται ότι η λίστα αναμονής για διάγνωση μαθησιακών δυσκολιών είναι περίπου 14 μήνες. Η άλλη επιλογή που έχουν οι γονείς της Ελένης είναι να απευθυνθούν σε ιδιωτικό κέντρο για διάγνωση πληρώνοντας από την τσέπη τους.

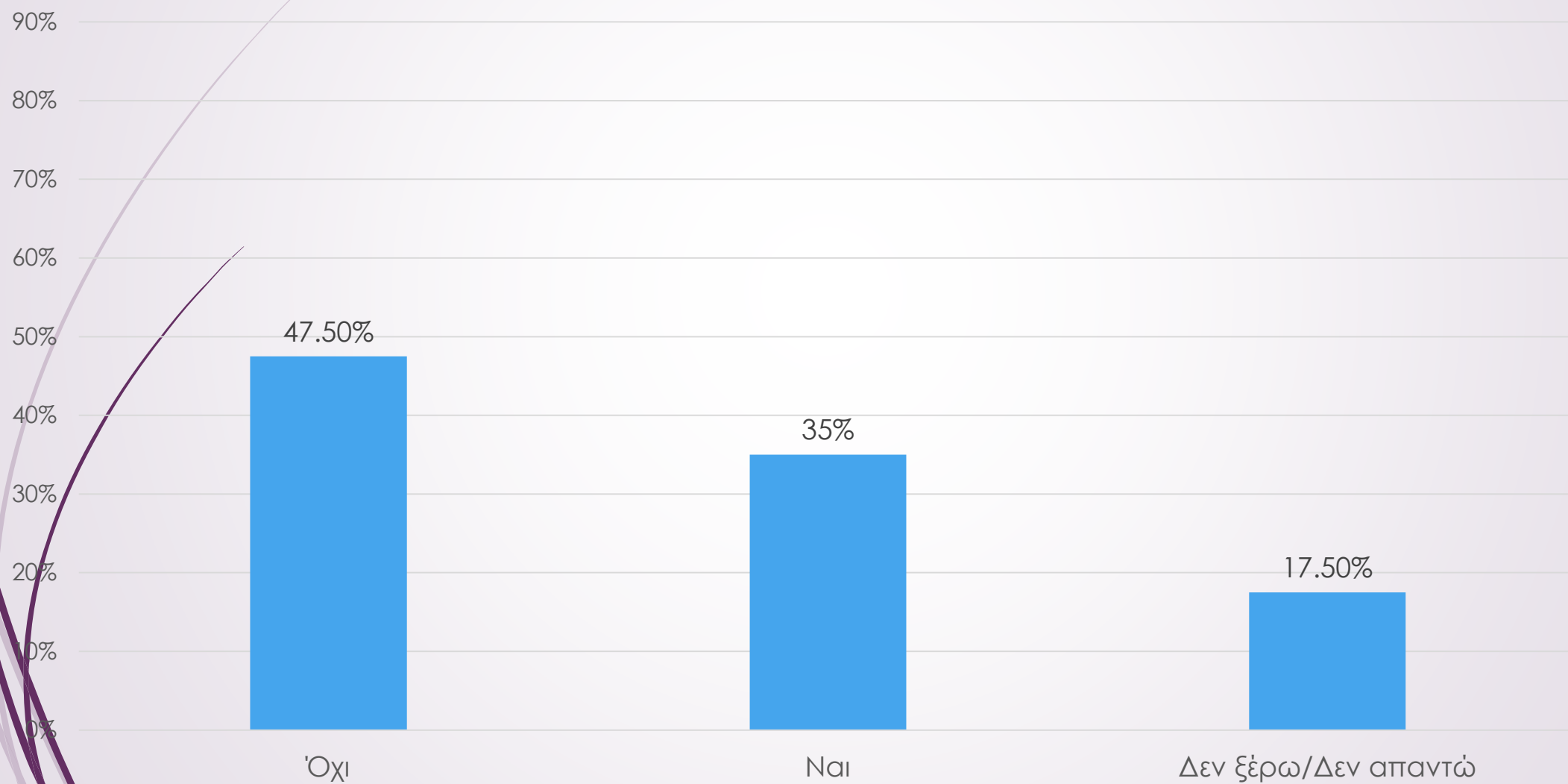
Ερώτηση 3.1

Πρέπει το σχολείο να προτείνει στους γονείς να απευθυνθούν σε ιδιωτικό φορέα για διάγνωση;



Ερώτηση 3.2

Πρέπει η ειδική δασκάλα να καθοδηγήσει τους γονείς που θα απευθυνθούν στον ιδιωτικό τομέα;



Ερώτηση 3.3: Τι θα κάνατε αν η Ελένη ήταν μαθήτριά σας;

- ▶ **Γ1 με 1-5 έτη:** Θα ακολουθούσα ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης χωρίς να περιμένω άμεση διάγνωση.
- ▶ **Γ8 με 1-5 έτη:** Θα φρόντιζα να προσαρμόζω την διδασκαλία μου ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες όλων των μαθητών. Όσον αφορά στους γονείς θα τους έκανα αναφορά και στην ύπαρξη ιδιωτικών φορέων για αξιολόγηση. Ωστόσο η απόφαση θα ήταν καθαρά δική τους.
- ▶ **Γ10 με 1-5 έτη:** Θα της έδινα και τις δύο λύσεις, ιδιωτικού και δημόσιου φορέα να διαλέξει..είναι στο χέρι της οικογένειας.
- ▶ **A13 με 1-5 έτη:** Θα παρουσίαζα απλά σαν ένα ενδεχόμενο την πρόταση του ιδιωτικού κέντρου. Εντούτοις, δε θα έπαιρνα θέση για να μην επηρεάσω την απόφαση των γονέων.
- ▶ **Γ20 με 6-15 έτη:** Θα παρότρυνα να απευθυνθούν στο δημόσιο φορέα πιέζοντας και λίγο..για να τους δουν. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη την οικογενειακή και οικονομική κατάσταση της οικογένειας της μαθήτριας, θα ανέφερα ότι υπάρχει και η εναλλακτική του ιδιωτικού φορέα για να το γνωρίζουν σαν επιλογή. Από κει και πέρα δε θα πίεζα.
- ▶ **Γ16 με 26 και άνω έτη:** Θα πρότεινα να ενισχύσουμε τη σοβαρότητα του αιτήματος με προσωπική παρέμβαση προς τον αρμόδιο φορέα- συντονιστικό και διαγνωστικό- ώστε να επισπευστεί η αξιολόγηση.
- ▶ **Γ35 με 6-15 έτη:** Άτυπο τεστ αξιολόγησης, διαμόρφωση παρέμβασης, ενημέρωση γονέων και συγκατάθεση γονέων για παρακολούθηση του τμήματος ένταξης από το παιδί, έναρξη υποστηρικτικών συνεδριών με το παιδί σε αναμονή της επίσημης διάγνωσης.
- ▶ **A21 με 1-5 έτη:** Θα περιμέναμε τους 14 μήνες ώστε να λάβει την κατάλληλη διάγνωση όπως και πολλοί άλλοι μαθητές!

Συμπεράσματα

- Οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν ηθικά προβληματικές καταστάσεις χωρίς να έχουν την κατάλληλη προετοιμασία μέσα από το πρώτο τους πτυχίο.
- Ο κώδικας επαγγελματικής και ηθικής δεοντολογίας για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού (και του ειδικού εκπαιδευτικού) είναι απαραίτητος.
- Τα ηθικά διλήμματα που προκύπτουν έχουν να κάνουν συχνά με το αν πρέπει οι εκπαιδευτικοί να ακολουθήσουν κατά γράμμα το νόμο, να προστατέψουν τον εαυτό τους από πιθανούς κινδύνους ή να συμμορφωθούν με τις αποφάσεις της διοίκησης ή του διευθυντή.
- Στον ευαίσθητο πληθυσμό των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες οι εκπαιδευτικοί συχνά βάζουν πάνω από όλα το συμφέρον του παιδιού με ε.ξ.α.
- Τα ατομικά και επαγγελματικά χαρακτηριστικά των ειδικών εκπαιδευτικών φαίνεται να επηρεάζουν τις απόψεις τους για την ηθική.

Η έρευνά μας συνεχίζεται..

- ▶ Αν γνωρίζετε εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής που θέλουν να συμμετάσχουν στην έρευνά μας, θα μας βοηθήσετε αν τους στείλετε το link με το ερωτηματολόγιο για να απαντήσουν:

<https://form.jotformeu.com/83395892414366>

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΘΕΡΜΑ!

Βιβλιογραφία (επιλογή)

- ▶ Berkeley, T. R., & Ludlow, B. L. (2008). Ethical dilemmas in rural special education: A call for a conversation about the ethics of practice. *Rural Special Education Quarterly*, 27(1-2), 3-9.
- ▶ Kieltyka-Gajewsky, A. (2012). *Ethical Challenges and Dilemmas in Teaching Students with Special Needs in Inclusive Classrooms: Exploring the Perspectives of Ontario Teachers*. Doctoral thesis. University of Toronto.
<https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/34081>
- ▶ Rice C. & Stein C. (2009). Measuring the Ethical Levels of Special Education Teachers. *The Open Ethics Journal*, 3, 13-19.
- ▶ Rude, H. A., & Whetstone, P. J. (2008). Ethical considerations for special educators in rural America. *Rural Special Education Quarterly*, 27(1-2), 10-18.
- ▶ Sileo, N. M., Sileo, T. W., & Pierce, T. B. (2008). Ethical issues in general and special education teacher preparation: An interface with rural education. *Rural Special Education Quarterly*, 27(1-2), 43-54.

Council for Exceptional Children:

<https://www.cec.sped.org/>